

Influència dels maçons i altres societats secretes en la política a Rússia: mites i realitat

Entre el segle XVIII i principis del segle XX, a Rússia van operar una àmplia gamma de societats secretes de diversa índole, incloent-hi sectes, ordres, lògies maçòniques i organitzacions polítiques. Algunes d'aquestes societats mantenien les seves activitats en secret a causa de la seva incompatibilitat amb les normes de l'època. Exemples d'aquestes són el **Club d'Evin**, que va existir sota el regnat de Caterina II, i la **Societat dels Pocs** durant el regnat d'Alexandre I. Tot i que aquestes organitzacions podien tenir un caràcter secret, no hi ha evidències que tinguessin una influència significativa en la política.

Les **societats secretes nacionalistes** que lluitaven per la independència de diversos pobles de Rússia tenien objectius polítics clars. Organitzacions com l'Orde dels Cavallers Templers, els Rosacreu, els Jesuïtes i altres grups perseguïen també metes polítiques específiques. Com que la participació prolongada en lògies maçòniques i sectes podia influir en la visió del món dels estats, aquestes organitzacions secretes són el focus principal d'aquest assaig.

Sota la monarquia, la influència en la política del país es podia aconseguir influint en l'emperador i en alts funcionaris del govern. Una altra via era l'organització de moviments socials o la creació de corrents d'opinió entre les masses.

El creixement en el nombre d'organitzacions secretes a Rússia va començar a la segona meitat del segle XVIII. En aquest període, van aparèixer diverses sectes "nacionals" a Rússia, com els **Dukhobors**, els *Eunuques* i els **Flagel·lants**. Tot i que algunes d'aquestes sectes, com els Dukhobors, podrien haver estat organitzades per Quàquers, no tenien connexions posteriors amb països estrangers. Els seus seguidors es fixaven objectius purament religiosos i actuaven en les capes més baixes de la societat.

Alexandre I, que afavoria els sectaris, va visitar personalment el cap dels eunuques, Kondraty Selivanov. Persones de l'entorn de l'emperador formaven part de la secta de N. F. Tatarinova, que practicava elements dels Khlysty. En una certa etapa, la

condescendència de les autoritats va conduir a l'expansió de la influència de les sectes.

La situació era diferent pel que fa a les sectes que incloïen súbdits alemanys, que sovint ocupaven càrrecs destacats. Un paper important en aquest sentit el van jugar els **Hernhuters**. El 1764, Caterina II va cedir-los una casa a Sant Petersburg, i també van rebre terres al Volga (colònia de Sarepta). A la Universitat de Moscou, els hernhuters actuaven simultàniament amb els Rosacreu. El hernhuter I.I. Wiegand recordava que va ser acceptat a la universitat pel Rosacreu I.G. Schwartz, que, abans de la seva mort, va expressar el desig de convertir-se en hernhuter.

Al segle XIX, el comte K. Liven, administrador de la Universitat de Dorpat, era un oponent polític del ministre d'Afers Espirituals i Educació Pública, A.N. Golitsyn. El conflicte es va produir precisament per motius religiosos. En els últims anys del regnat d'Alexandre I, diversos alts funcionaris formaven part de la secta d'**I.Yu. Gossner**, que operava a Sant Petersburg.

A principis del segle, la comunitat dels "homes fantasmes", "El poble de Déu" , a Moscou, va ser formada pel comte T. Leschits-Grabyanka. Tot i que ell mateix va ser arrestat i va morir a la presó, un dels seus seguidors, el príncep A.N. Golitsyn, va continuar l'assemblea de la societat. De manera força inesperada, la Societat Grabyanki o el Poble de Déu va continuar la seva tasca sota Nicolau I fins a la mort natural dels semembres.

Tot i que les sectes esmentades anteriorment eren d'origen estranger i atraïen a alts funcionaris a les seves files, els seus membres no es fixaven objectius polítics. Cada direcció es considerava a si mateixa com els "escollits de Déu" i criticava els competidors.

Una imatge diferent és la que presenten les **organitzacions polítiques amb objectius revolucionaris**. Una de les primeres a aparèixer a l'escena russa van ser les organitzacions decembristes: la **Unió de Salvació**, la **Unió del Benestar**, la **Societat Severnoye** (del Nord) i la **Societat Yuzhnoye** (del Sud). La seva tasca era canviar el sistema polític del país mitjançant un cop d'estat militar.

Durant el regnat d'Alexandre II, les organitzacions revolucionàries més grans van ser "**Terra i Llibertat**", "**Repartiment Negre**" i "**Venjança del Poble**". A finals del segle XIX, van aparèixer partits polítics clandestins a Rússia amb l'objectiu de derrocar la monarquia. En alguns casos, les tendències polítiques opositors van rebre suport des de l'estranger. S'ha convertit en una teoria clàssica aquella que afirma que darrere les organitzacions revolucionàries hi havia un centre de control comú. Molt sovint, aquesta força dirigent s'identifica amb els maçons.

Les **lògies maçòniques, l'Orde dels Cavallers Templers i els Rosacreu** van començar a ser actius a Rússia a mitjans del segle XVIII. L'Orde dels Jesuïtes es mantenia al marge, amb l'objectiu de protegir l'Església Catòlica, fins i tot dels maçons. Els jesuïtes van ser introduïts dins l'organització maçònica i intentaren imposar-hi el dogma cristià. Encara avui, hi ha qui creu que els jesuïtes van estar implicats en la creació de les **Ordres dels no-iniciats** i dels **Rosacreu daurats**, que també participaren en intrigues polítiques.

L'any 1762, l'Orde del Jesuïtes fou prohibida a França, i el 1767, el rei d'Espanya va anunciar-ne l'abolició. Caterina II va permetre als jesuïtes continuar la seva tasca dins del territori de l'Imperi Rus. Aquests intentaren influir en la situació política de Rússia sota els regnats de Pau I i Alexandre I. Segons la llegenda, el dia abans de l'assassinat de Pau, el general dels jesuïtes, Gruber, no va tenir temps de signar amb ell un decret sobre la subordinació de l'Església Ortodoxa Russa al Papa. Es creu que abans de morir, Alexandre I va enviar el seu ajudant Michaud de Boretour al Papa amb el mateix propòsit. Tanmateix, els freqüents abusos de conversions de l'ortodòxia al catolicisme van portar al fet que, el 1815, l'Orde fos

expulsada de la capital de l'Imperi Rus, i el 1820, de tot el país, en un moment que el Papa ja havia restablert les activitats dels jesuïtes a Europa.

Els jesuïtes restabrets van escriure nombroses obres antimaçòniques. La més important d'elles va ser la d'Augustin Barruel (1741–1820) — *Els volterians, o història dels jacobins, revelant tota la maldat anticristiana i els sagraments de les lògies maçòniques, amb impacte sobre totes les potències europees* en dotze volums, i la seva versió abreujada — *Notes sobre els jacobins, revelant tota la maldat anticristiana i els misteris de les lògies maçòniques*. Aquesta obra fou traduïda i publicada a Rússia. És molt probable que els jesuïtes redactessin un document que es conservava als arxius del Gran Duc Konstantin Pavlovich. Fou citat en el seu article “Els decembristes maçons” per Semevski: “Els maçons han de reforçar-se i multiplicar-se sota l'ombra del secret i repetir els terribles juraments sobre el dret a venjar-se, fins i tot amb armes, per la violació de la promesa de guardar el secret; en la societat, ha de regnar la norma que no es fa res que vagi contra la religió i les bones maneres. I aquest secret de la més gran importància només ha de ser conegut dins la lògia del cinquè grau, composta per alguns arquitectes destinats a gestionar i restaurar l'edifici del Temple de Salomó. A la resta només se'ls dirà que, dins la nostra societat, es recomana especialment ajudar-se i tenir pietat entre germans.”

La plausibilitat d'aquest fragment d'un document maçònic desconegut es podrà valorar a partir de la següent breu revisió de la història de les lògies i ordres maçòniques.

El **moviment maçònic** que arribà a Rússia al segle XVIII mai no va estar unificat. Entre les diferents corrents hi havia una dura competència. A Rússia, els sistemes maçònics van seguir el curs europeu en el seu desenvolupament. Les primeres lògies russes funcionaven sota el sistema “anglès”, sota la direcció d'I.P. Elagin. El seu treball es limitava al tres graus d'iniciació, era simple i pràcticament no deixava constància escrita de la seva activitat. La lògia estrangera de la qual es rebien els permisos de treball i els documents d'instal·lació només controlava el compliment dels estatuts maçònics. Elagin no rebia instruccions de l'estranger.

Tot va canviar amb l'arribada dels sistemes de graus superiors a Rússia. El més influent d'aquests va ser el reglament de l'“observança estricta”, que amagava l'orde restaurat dels Templers. El 1754, el baró K. Hund va introduir-la a Alemanya. La idea bàsica era que els Cavallers Templers s'havien preservat a Escòcia i continuaven conservant ritus secrets i relíquies del temple de

Jerusalem. Suposadament, van ser ells mateixos els que van crear la maçoneria i la van dirigir. La direcció de l'orde era anomenada "caps secrets". Ja en el sisè grau, l'iniciat esdevenia Cavaller Templar. A l'orde hi regnava una disciplina estricta i una obediència obligatòria als ancians; només s'hi acceptaven cristians. Els Templers somiaven amb la plena restauració de l'orde i la recuperació de les seves terres. En aquest sentit, es van enviar directives a les diverses Províncies de l'orde (en diferents països) per tal de consolidar els esforços dels cavallers. A Rússia, les seves lògies van ser obertes amb el permís de les Províncies alemanya i sueca de l'orde. Entre els anys 1763 i 1765, a Sant Petersburg, I.A. Shtark va establir la branca del sistema d'"observança estricta". El 1779, la lògia de Berlín *Three Trinity Box* (d'observança estricta) va obrir la lògia *Three Banner* a Moscou.

El sistema "suec", introduït per A. B. Kurakin el 1777, va tenir una forta influència sobre la situació de la maçoneria russa. La seva estructura s'assemblava a la de l'"observança estricta" i també incloïa els graus dels Cavallers Templers. En el moment en què el sistema "suec" arribà a Rússia, el seu cap, el duc Carles de Sudermanland, va signar un acord amb el sistema d'"observança estricta" i es va convertir en gran mestre de diverses províncies (va reformar el sistema "suec" seguint el model de l'"observança estricta"). A continuació, el duc va anunciar que Rússia passava a estar subordinada a la província sueca que ell dirigia. Les lògies russes estaven obligades a informar sobre les seves activitats, transferir fons i nomenar estrangers per ocupar càrrecs de lideratge. El 1780, el duc de Sudermanland va comandar la flota sueca en la guerra contra Rússia. Els contactes dels maçons russos amb Suècia van provocar la indignació de Caterina II. Van començar inspeccions policials a les lògies, i algunes es van veure obligades a tancar. Davant la inestabilitat de la seva posició, els líders de tres lògies mares de diferents dependències —A.P. Tatishev, N.N. Trubetskoi i N.I. Novikov— van acordar a Moscou deslliurar-se del domini suec. Les accions del duc de Sudermanland també van generar insatisfacció a Alemanya. El cap de les lògies escoceses del sistema d'"observança estricta", el duc Ferran de Brunswick, va anunciar la convocatòria d'una convenció maçònica a Wilhelmsbad per discutir el desenvolupament futur del sistema. Inicialment, la convenció estava prevista per al 1781, però es va celebrar a l'estiu de 1782. Els "germans" russos de les tres lògies mares unificades van enviar I.G. Schwartz a Berlín, qui va convèncer F. Braunschweig perquè representés els seus interessos en la convenció. Malgrat que la Convenció de Wilhelmsbad va decidir que els Templers no eren els

fundadors de la maçoneria i va establir un sistema nou, el sistema “suec” va continuar existint de manera intermitent a Rússia fins a la prohibició de les lògies l’any 1822.

Influència dels maçons i altres societats secretes en la política a Rússia: mites i realitat

Al llarg del temps, també van operar a Rússia altres sistemes maçònics: el “**Melissino**”, el “**Reicheleà**” i la “**Carta escocesa revisada**”. Tot i que cadascun d’aquests va ser popular en el seu moment, no van tenir conseqüències duradores en el moviment maçònic rus i pràcticament no es van practicar durant el segle XIX (excepte en alguna lògia aïllada).

La situació va ser completament diferent amb el **sistema “rosacreu”**, introduït per I. G. Schwartz des de Berlín l’any 1782. L’Orde de la Creu d’Or i Rosa va aparèixer a Àustria i Alemanya a mitjans del segle XVIII. Els seus líders afirmaven que la seva fraternitat havia actuat en secret des de l’antiguitat i era coneguda a Europa amb el nom de Rosacreu. L’orde tenia una estructura complexa i estava sotmès a una disciplina estricta. L’ocupació principal dels rosacreu era l’alquímia, però també tenien objectius polítics. L’orde afirmava que la Segona Vinguda havia de tenir lloc l’any 1856, i calia preparar el món per a aquest esdeveniment.

Els rosacreu intentaven atraure persones coronades a les seves files, accedir als seus cercles i influir en la política. L’any 1782, el centre de l’orde estava situat a Berlín i estava dirigit pels maçons prussians I.H. Wöllner, I.R. Bischofswerder i I.H. Teden. Eren ells qui supervisaven la nova secció russa. Des de Berlín, fluïen instruccions, ordres i comunicacions cap a Rússia. Aviat, la branca russa de l’orde va ser encapçalada pel baró G.Ya. Shreder, enviat des de Berlín. En poc temps, els rosacreu van aconseguir establir el control sobre la majoria de les lògies russes i van entrar en contacte amb l’hereu al tron, Pavel Petrovich. Aquesta activitat va espantar Caterina II, i les represàlies van caure sobre els maçons russos. L’any 1786, per mitjà d’una prohibició no oficial, l’emperadriu va aturar el funcionament de gairebé totes les lògies. No obstant això, els rosacreu no van obeir la prohibició i van continuar les seves reunions en cercles molt reduïts. El resultat, el 1792, va ser l’arrest dels seus líders i l’empresonament de N.I. Novikov a la fortalesa de Shlisselburg.

Amb l'ascens de Pau I, es van aixecar les prohibicions contra els rosacreu, alguns van ser recompensats i aproximats al tron. Però el nou emperador no va permetre reprendre el treball oficial de les lògies. Els maçons van tornar a reunir-se obertament només sota Alexandre I. En aquest període, van destacar els líders dels sistemes "suec" i "francès". La maçoneria es va convertir en una moda i es va estendre àmpliament entre les classes altes. Al segle XIX, els rosacreu no van aconseguir restaurar la seva influència, ja que els seus líders, N.I. Novikov i I.A. Pozdeev, no es posaven d'acord per compartir el poder. Durant aquest període, els maçons russos no mantenien vincles actius amb centres estrangers. El perill venia d'un altre lloc: les organitzacions secretes creades dins l'exèrcit i la guàrdia (els decembristes) van adoptar l'estructura de les lògies maçòniques i fins i tot van intentar utilitzar-ne algunes per als seus propòsits. El resultat en van ser diverses queixes dirigides a l'emperador per part dels líders maçònics, que demanaven posar ordre en el moviment. El 1822, les lògies i les societats secretes van ser prohibides a Rússia. Els funcionaris es van comprometre a no pertànyer-hi més. Tot i la prohibició, no es va poder aturar formalment l'assemblea de les lògies, ni evitar els aixecaments decembristes.

Després de 1822, només els rosacreu van continuar actius a Rússia. El seu grup de Moscou va existir fins a començaments del segle XX. No hi havia grans funcionaris ni polítics entre els rosacreu d'aquell temps, de manera que només podien exercir una influència moral i cultural sobre la societat. A la segona meitat del segle XIX, entre els russos hi havia maçons que havien estat iniciats en països europeus. Entre 1906 i 1910, amb l'aprovació del "Gran Orient de França", algunes lògies van reprendre la seva activitat a Rússia. Aquesta organització maçònica proclamava una orientació favorable a la defensa dels valors liberals, la lluita contra l'autocràcia i permetia l'entrada d'ateus a les seves files.

La majoria dels russos que s'hi van unir (principalment professors) no desitjaven implicar-se activament en tasques revolucionàries, limitant-se a una recerca ètica i moral. Per aquesta raó, els líders més radicals del moviment de febrer de 1910 van declarar la inactivitat de les lògies maçòniques a Rússia. Com a resultat, tota l'organització del "Gran Orient dels Pobles de Rússia" només incloïa 37 persones d'un total de 97 maçons. El cadet N. Nèkràssov en va esdevenir el cap. En les noves lògies s'utilitzava un ritual simplificat, es feien informes polítics i es discutien qüestions polítiques.

Tot allò relacionat amb la “preparació de la Revolució de Febrer pels maçons” encara no s’ha pogut documentar. Es creu que ja el 1916 van preparar la composició del nou govern. El “Gran Orient dels Pobles de Rússia” va reunir sota la seva direcció forces polítiques molt diverses. Militars, grans ducs, escriptors i socialistes formaven part de diferents lògies en nivells de lideratge. Aprofitant l’esfondrament de l’autocràcia, els maçons van aconseguir portar els seus homes al poder a Rússia (com a part del “Govern Provisional”). Posteriorment, va seguir el col·lapse.

Cal destacar que, a diferència dels bolxevics, els maçons no van col·laborar amb els alemanys, enemics de Rússia. Al contrari, estaven aliats amb els aliats occidentals, que estaven interessats que Rússia continués la guerra (i també que no fos un dels països vencedors). No obstant això, van ser els maçons —i no els bolxevics— els qui van fer tot el possible per posar fi a la monarquia. Vull creure que aquestes persones van ser enlluernades per l’esperança d’un nou futur democràtic per al país i que van sobrevalorar les seves pròpies forces. Fins a començaments dels anys trenta, grups maçònics dispersos van continuar existint a l’URSS, fins que la OGPU (policia política) va posar fi a la seva activitat.

Des de començaments del segle XVIII, la maçoneria va començar a estendre’s per Europa. Des del principi, això va provocar una reacció negativa per part de les esglésies oficials i els monarques. El 1738, el papa Climent XII va emetre un edicte contra la maçoneria. El catòlics tenien prohibit entrar a les lògies sota pena d’excomunió. En els anys següents, la maçoneria va ser prohibida a Espanya (1740), Portugal (1743) i Àustria (1766); en aquest darrer cas, la prohibició també es va estendre als rosacreu.

Malgrat les mesures repressives, l’aristocràcia europea va continuar participant activament en les lògies maçòniques. La moda de la maçoneria es va fer tan estable que molts monarques europeus en formaven part, i fins i tot intentaven dirigir el moviment. A Suècia, el duc Carles de Sudermanland (posteriorment rei de Suècia) va esdevenir cap dels maçons. A Prússia, el germà de Frederic II, el duc Ferran de Brunswick, va dirigir les lògies escoceses de l’“observança estricta”. A França, el duc d’Orleans, Lluís Felip I, va esdevenir gran mestre del “Gran Orient de França”.

Els rosacreu van fer la seva “més gran adquisició” en aconseguir atreure a les seves files l'hereu al tron de Prússia, Frederic Guillem II, que esdevingué rei el 1786. Els ministres del nou govern van ser líders rosacreu: Welner, Bischofswerder i Du Bosac. El seu govern va ser breu i poc productiu. Després de la mort del rei el 1797, van perdre els seus càrrecs, i amb ells, la seva influència política.

Processos similars van tenir lloc a Rússia. Durant el regnat d'Elisabet Petrovna, el govern va prestar atenció a les lògies maçòniques i va lluitar contra elles. Tanmateix, Pere III, com a fervent seguidor del maó Frederic II (un destacat estadista i líder militar), va obrir una lògia a Oraniembau. El regnat del nou emperador no va durar gaire, i Caterina II, que el va destituir del tron, va iniciar una investigació sobre les activitats maçòniques del seu marit (no se sap com va acabar). L'emperadriu hauria quedat desagradablement sorpresa en saber que l'associat del tinent V. Mirovitx, A. Ushakov (que s'havia ofegat al riu i no havia participat en l'intent d'alliberar Ivan Antonóvitx), era maó.

Sembla que no va ser casualitat que durant els primers anys del regnat de Caterina II, els maçons russos estiguessin dirigits pel seu protegit i home de confiança I.P. Elagin. Al principi, l'emperadriu va tractar amb indiferència els maçons, especialment perquè els “il·lustrats” que ella admirava es trobaven dins les lògies. Tot va canviar quan van començar a arribar a Rússia els sistemes de graus superiors. Ja en les directrius que els maçons russos rebien de Karl de Sudermanland, s'indicava que calia prestar especial atenció a l'hereu al tron, Pavel Petrovitx, amb la intenció d'elegir-lo com a cap dels maçons russos. L'emperadriu no tenia cap intenció de cedir el tron al seu fill.

Entre els grans maçons pròxims a Pavel Petrovitx hi havia A.B. Kurakin, N.I. Panin i N.V. Repnin. El capítol Phoenix, dirigit per Beber, en una nota sobre la maçoneria, afirmava que el sistema “suec” havia despertat sospites en Caterina II. Ella va ordenar la publicació a Rússia d'un pamflet satíric francès sobre els maçons titulat *Opportunity Society*. A continuació, el cap de la policia —ell mateix maó— va aconsellar als “germans” que tanquessin les seves lògies. Els líders del sistema “suec”, A.B. Kurakin i G.P. Gagarin, van ser apartats de Sant Petersburg.

La següent etapa de participació dels maçons russos en la política va estar associada amb la introducció de l'Orde dels Rosacreu a Rússia. Fins ara, no s'han trobat indicis de directrius enviades de Berlín a

Moscou; tanmateix, es poden rastrejar les principals línies de desenvolupament de la secció russa de l'Orde. Fins i tot abans de l'adopció oficial del rosacreuisme, N. I. Novikov i els seus companys van llogar una impremta universitària i van posar en marxa la traducció, publicació i distribució de literatura maçònica. Es van obrir seminaris de Traducció i Filologia, on estudiaven estudiants universitaris. Es van fundar revistes una rere l'altra i es van crear diverses societats.

Per decisió de la Convenció de Wilhelmsbad, N. I. Novikov i els seus companys van rebre el dret exclusiu d'obrir lògies a Rússia sota la "Carta Escocesa Reformada". Van formar els òrgans de govern de la "Província" i del "Capítol". El càrrec de Gran Mestre Provincial va quedar vacant, amb l'esperança que Pavel Petrovitx, l'hereu al tron, acceptés ocupar-lo. Els rosacreu van aconseguir prendre el control de la majoria dels líders de les lògies maçòniques russes. Van prestar una atenció especial a Pavel Petrovitx i al seu entorn. Els ordes del Gran Duc S. I. Pleshcheyev i de N. V. Repnin van entrar dins les estructures de l'orde. L'arquitecte V. I. Bazhenov mantenia contacte directe amb el mateix Pavel Petrovitx.

Durant la investigació, N. I. Novikov va explicar que V. I. Bazhenov li havia portat una gravació de la seva conversa amb Pavel Petrovitx. Novikov va considerar que el material era tan perillós que immediatament va voler cremar-lo, però el va copiar i el va enviar a la direcció de Berlín. La nota compilada per Bazhenov va ser presentada per Caterina II al Gran Duc. Pavel Petrovitx va respondre per escrit: "D'una banda, aquest document és un embolic de paraules sense sentit, de l'altra – està clarament redactat amb mala intenció." L'emperadriu va coincidir que hi havia calúmnies en aquella "nota".

Segons les memòries de G. Ya. Shreder, la direcció dels Rosacreu a Berlín estava molt interessada en Pavel Petrovitx i el seu cercle. Caterina II es va espantar pels contactes dels maçons amb el Gran Duc. Va seguir de prop el que passava a Prússia al voltant de Frederic Guillem II. L'emperadriu estava indignada pel fet que el nou rei fos manipulat pels seus assessors rosacreu (els quals intentaven invocar l'esperit del seu pare). El resultat va ser una prohibició tàcita de les activitats de les lògies a Rússia l'any 1786. Les autoritats policials van inspeccionar les seus de les lògies i van advertir als seus dirigents que, si no cessaven les seves activitats, se'ls aplicarien els articles de la "Carta de la Decència". Les lògies es van clausurar, però els rosacreu van continuar reunint-se en secret. El resultat final va ser

l'arrest de N. I. Novikov i la implicació dels seus companys en la investigació.

La fi del segle XVIII es va convertir en l'escenari d'una lluita ferotge entre els partidaris dels diferents sistemes de la maçoneria. No cal parlar de cap direcció general de les organitzacions secretes durant aquest període. L'exposició de l'Orde dels Il·luminats va tenir una gran repercussió, fins al punt que el seu nom esdevingué d'ús comú. Fins i tot al segle XIX, els rosacreu russos advertien els seus seguidors contra els paranys dels Il·luminats.

Un exemple destacat de la lluita entre maçons és el missatge de la lògia rosacreu "Friedrich al Lleó d'Or" adreçat a la convenció de Wilhelmsbad l'any 1782. Els Germans atacaven els seus antics companys que s'havien separat dels Rosacreu i havien creat el seu propi Orde dels Cavallers de la Llum Veritable. Els rosacreu anomenaven aquests "cavallers del món" com a "discípuls satànics, que en els seus prodigis imiten Déu". Estaven convençuts que els Cavallers de la Llum s'infiltrarien a la convenció i en dificultarien el desenvolupament.

Un altre exemple és la crítica d'I.P. Elagin als seguidors del sistema de Karlsbad (així anomenava ell els Rosacreu). Les acusacions principals contra el "sistema de Karlsbad" eren: l'afany de lucre dels seus membres, la superstició, la implicació d'alts funcionaris i la prohibició d'entrada a maçons d'altres sistemes. Entre les característiques de la societat d'I.G. Schwartz, Elagin destacava que els seus membres eren instruïts a llegir "incessantment" l'Antic i el Nou Testament, a obrir escoles on ensenyaven els "germans". Elagin comparava el "sistema de Karlsbad" amb l'Orde dels Jesuïtes.

El vigilant de la lògia *Tres Banderes*, I. Figiolin, va sotmetre les pràctiques de les lògies rosacreu a una crítica severa. En una carta adreçada a una persona desconeguda, condemnava el fanatisme i l'avarícia dels "germans": "Ara els germans tenen prescrit l'oració, el dejuni, la mortificació de la carn i altres exercicis. En l'orde del dia s'hi va introduir el somni, la superstició, els miracles, la bogeria al voltant dels adeptes. La raó era rebutjada, se li va declarar la guerra; els qui s'hi aferraven eren expulsats i fins i tot assetjats. Es van difondre els contes més vulgars i absurds; l'aire era saturat de lo sobrenatural; només es parlava del fenomen dels fantasmes, la influència divina, el poder miraculós de la fe", escrivia Vegelin.

A més, alguns rosacreu van passar a formar part de les files dels **Il·luminats**, transferint-los els secrets de l'Orde. Es va establir que qualsevol que utilitzés les xifres i símbols antics seria considerat Il·luminat i expulsat de la comunicació. Qualsevol que ingressés a l'Orde dels Il·luminats havia de ser expulsat de l'Orde dels Rosacreu. La situació de la maçoneria durant el regnat de Pau I és molt significativa pel que fa a l'estudi de la influència de les societats secretes en la política. Després de la seva pujada al tron, primer Yu. N. Trubetskoy i un any més tard N. Trubetskoy van ser nomenats senadors dels departaments de Moscou i van rebre el títol de consellers secrets. M. M. Heràskov va rebre el mateix títol el 1796. I. Purgenev va ser nomenat director de la Universitat de Moscou i conseller d'estat. Igor V. Lopukhin es va convertir en conseller d'estat i secretari d'estat. S. I. Pleshcheyev va ser ascendit a vicealmirall i assignat a la cort de l'emperador, i N. V. Repnin va esdevenir mariscal de camp general. Z. Ya. Karnàiev i A. A. Lenivestsev també van ser promocionats.

El rosacreu M. M. Desnitsky va ser nomenat prevere de l'església de la cort a Gàtxina. Per sobre de tot, el nou regnat va afectar el destí de N. I. Novikov, M. I. Bagryanitsky i M. I. Nevzorov. Els dos primers van ser alliberats de la fortalesa de Shlisselburg, i el darrer, de l'asil d'alienats. No obstant això, els trets de personalitat de Pavel Petrovitx no van permetre que el moviment maçònic es desplegués de nou ni que els rosacreu es poguessin revifar plenament.

F. V. Rostoptxin recordava que, en adonar-se del perill que representaven els maçons, va aprofitar un viatge en el carruatge de l'emperador per "obrir-li els ulls" sobre l'Orde. Li va parlar sobre les connexions dels martinistes amb Alemanya, el seu desig d'assassinar l'emperadriu i els seus propòsits egoistes. "Aquesta conversa va ser un cop mortal per als martinistes", afirmà Rostoptxin. Missatges com aquest costen de creure, ja que en la nota de Rostoptxin s'entrellacen rumors infundats amb fets reals de manera intricada.

La Nota sobre els Maçons de l'Oficina Especial del Ministeri de Policia indicava que Pavel Petrovitx, en arribar a Moscou per a la coronació, va reunir els líders de les lògies maçòniques i els va exigir que no es reunissin fins a nova ordre seva. Els maçons van obeir la voluntat de l'emperador, però els rosacreu van començar a revifar les seves lògies fins i tot abans de l'assassinat de Pavel Petrovitx.

Durant el regnat de Caterina II, entre els maçons russos hi havia alts funcionaris del govern. Segons G. V. Vernadsky, el Consell Imperial l'any 1777 comptava amb quatre maçons, i el 1787, amb tres. Els maçons també eren presents al Senat i al personal de la cort (el 1777 hi havia 11 camarlencs, i el 1787, sis).

Entre els membres de les lògies hi havia alts militars, com S. K. Greig i N. V. Repnin (que dirigia la lògia "itinerant"). També hi havia molts membres de la noblesa titulada i funcionaris de rang mitjà. Cal esmentar el curador de la Universitat de Moscou, M. M. Heraskov, el president de la Cambra Criminal Provincial de Moscou, I. V. Lopukhin, i el comandant en cap de Moscou, Z. Txernixev, que servia sota les ordres de S. I. Gamalei i I. A. Pozdeev. Aquestes persones podien oferir protecció als maçons, però no tenien prou força per influir en la gran política.

Les autoritats van intentar controlar l'activitat dels maçons. Es tenen registres de controls policials a les lògies als anys 1780 i 1786. Durant una investigació, N. I. Novikov va parlar sobre intents d'introduir agents de policia dins les lògies. Es tractava de la incorporació a la maçoneria d'un funcionari de l'oficina secreta, V. P. Kochubeyev (futur ministre de l'Interior V. P. Kochubei). Novikov afirmava: "No hi va haver cap invitació ni intenció per part nostra, ho dic sincerament davant de Déu; però van pensar que havia estat enviat pel comandant en cap per saber què passava dins les nostres lògies... I per aquest motiu van decidir introduir-lo en tots els graus que depenguessin de nosaltres, perquè ho poguéssim veure i conèixer." Així doncs, l'agent policial presumptament infiltrat va ser introduït fins al cinquè grau: el "grau teòric de les ciències salomòniques".

La situació a Rússia durant el regnat d'Alexandre I era completament diferent: fou el que es coneix com l'"edat d'or" de les lògies maçòniques. En aquell moment, les lògies dels sistemes "francès" i "suec" estaven àmpliament esteses. La maçoneria es va convertir en una moda, i els nobles hi entraven en massa. Els rosacreu continuaven sent els més actius. S'ha conservat informació sobre els seus intents d'influir en funcionaris. I. A. Pozdeev es va convertir en mentor maçònic dels germans Razumovsky (A. K. Razumovsky fou ministre d'Educació Pública a partir de 1810) i va subjugar els joves líders maçons S. S. Lansky i M. Yu. Vielgorsky. I. V. Lopukhin va tenir cura de M. M. Speransky durant un temps; N. I. Novikov i A. F. Labzin rebien orientació de D. P. (no especificat).

Entre els consells que els rosacreu donaven als seus protegits, hi predominaven recomanacions de caràcter moral. Els consells polítics només es donaven quan estaven relacionats amb la situació interna de la maçoneria. Per exemple, l'any 1810, quan s'estava preparant una reforma de les lògies maçòniques i A. K. Razumovsky va entrar al comitè que la desenvolupava, Pozdeev li va donar recomanacions específiques. Pozdeev temia que un permís oficial per a la maçoneria fes que persones no adequades s'hi aboquessin massivament. Ell somiava amb un permís no oficial per a la maçoneria i amb la creació a Moscou i Sant Petersburg de dos centres de control independents: les Lògies Provincials. Tanmateix, la reforma mai no es va dur a terme. La rivalitat entre els dos líders rosacreu —N. I. Novikov i I. A. Pozdeev— no va permetre restaurar plenament a Rússia **l'Orde de la Creu Rosa i Daurada**.

El millor amic d'Alexandre I, el príncep A. N. Golitsin, estava implicat en la Societat d'Avinyó. Durant una dècada, el maçó R. A. Koshelev es va convertir en l'ideòleg de les reformes en l'àmbit espiritual. Amb la seva participació directa, a Rússia es van organitzar esdeveniments que recordaven molt les accions dels ministres rosacreu a Prússia. Es va introduir la "Societat Bíblica" anglesa a Rússia. Ser-ne membre es va tornar pràcticament obligatori per als funcionaris. El 1817 es va crear el Ministeri d'Afers Espirituals i Educació Pública, encapçalat per A. N. Golitsin, qui rebé el malnom d'"apagalums educatiu".

El problema principal és que ningú no va poder provar que A. N. Golitsin hagués estat admès a la maçoneria, i R. A. Koshelev no va mantenir cap connexió maçònica després d'entrar al poder. Golitsin era un executor fidel de la voluntat de l'emperador. Va intentar no interferir en els afers de l'Església Ortodoxa Russa i es va preocupar per millorar el benestar del clergat i augmentar-ne el prestigi. Hi ha casos en què la maçoneria va ser un obstacle per a la carrera de funcionaris que treballaven sota Golitsin. Per exemple, D. P. Runich no va obtenir el lloc de director de departament perquè es va descobrir que era membre de la lògia "L'Esfinx Moribunda".

No disposem d'informació sobre vincles entre les lògies maçòniques russes del segle XIX i centres europeus. Com abans, les lògies es finançaven de manera autònoma, vivien de les quotes dels membres i dels diners aportats per la iniciació i l'ascens en graus. No hi ha informació que els maçons russos rebessin diners de l'estranger; al contrari, al segle XVIII, les direccions dels sistemes "suec" i "rosacreu" exigien que es transferís part de la quota d'ingrés a Estocolm i Berlín.

Els camins dels funcionaris de l'Estat dins de les lògies eren diversos. Sovint hi entraven de joves, abans d'ocupar càrrecs importants, i sovint ho feien per seguir la moda. En aquest sentit, és destacable la lògia del sistema "francès" anomenada Amics Units (segons una llista elaborada per A. I. Serkov, tenia més de 500 membres). Hi estaven inscrits el Gran Duc Konstantin Pavlovitx, el duc Alexandre de Württemberg, el comte Stanislav Potocki, el comte Alexandre Osterman, el general de divisió N. M. Borozdin, I. A. Naryshkin (camarlenc de la cort), A. H. Benkendorf i A. D. Balashov (ministre de Policia). Les autoritats policials van descriure aquesta lògia així: "tenia poc contingut doctrinal, sense cap objectiu ni finalitat clara."

Un altre fenomen destacable fou la lògia Estrella Polar, creada per ordre directa d'Alexandre I, a instància del reformador de la maçoneria de Sant Petersburg I. A. Fessler. Aquesta lògia incloïa funcionaris de la Comissió per a la redacció de lleis, com M. M. Speransky, M. L. Magnitsky, A. I. Turgenev, P. D. Lodiý, G. A. Rozenkamp, S. S. Uvarov, E. E. Elizen, entre d'altres.

És curiós que el breu temps que Speranski va passar en una lògia el portés a escriure tota la vida obres sobre temes maçònics. De manera similar, en la seva joventut, D. P. Runich, P. D. Markelov, Yu. N. Bartenev, F. I. Pryanishnikov i V. N. Zhadovsky van ingressar a la lògia *L'Esfinx Moribunda*. Tot i que feia molt de temps que havien deixat de visitar les lògies i ocupaven alts càrrecs governamentals, en el seu temps lliure continuaven estudiant literatura maçònica i fins i tot escrivien les seves pròpies obres dins d'aquesta temàtica. Un exemple encara més interessant és el de l'estudiant i deixeble d'I. V. Lopukhin, A. I. Kovalkov. Oficialment no va pertànyer a cap lògia, però va deixar escrits alquímics de gran profunditat (va acabar la seva carrera com a conseller secret). No cal parlar d'influència maçònica en les seves activitats de servei públic.

Per molt favorable que fos el liberalisme d'Alexandre I als maçons, mai van rebre permís oficial per a les seves activitats. A més, el 1822 es va emetre l'únic decret de la història russa que prohibia les activitats de les lògies maçòniques i les societats secretes (decret que seria reafirmat per Nicolau I). Alguns líders maçònics, preocupats per la penetració d'elements revolucionaris a les lògies, van insistir en la introducció d'aquesta prohibició. De fet, els decembristes van intentar utilitzar algunes lògies com a branques de la seva societat secreta (*Amics Units, Miquel el Favorit*). Tot i això, van abandonar aquest pla i van preferir crear les seves pròpies societats en forma de lògies.

El investigador V. I. Semevsky va comparar els estatuts de la lògia russa *Astrea* amb els antics estatuts maçònics de 1723 i va concloure que els maçons d'*Astrea* eren "lleials servents del govern rus". Segons l'investigador, els estatuts d'*Astrea* exigien l'exclusió immediata de qualsevol "germà que es rebel·lés contra l'estat". En canvi, les antigues lleis angleses no preveïen l'expulsió de cap membre per les seves opinions polítiques (encara que sí desaconsellaven els "excessos").

En exposar les vistes conservadores i progovernamentals dels maçons russos, Semevsky es mostrava sorprès que els decembristes poguessin unir-s'hi, encara que fos per un breu període.

En realitat, a Rússia les lògies mai no van ser organitzacions veritablement secretes. Sovint treballaven amb el permís directe de les autoritats. A petició del govern, presentaven els seus estatuts per a revisió. El secret era, en gran part, formal. Les reunions dels rosacreu, aquestes sí que eren realment secretes. De les seves activitats només s'han conservat fragments d'informació, però tots indiquen que es tractava d'una organització religiosa, no pas política. La proporció de maçons dins l'administració durant el regnat d'Alexandre era alta. Tot i així, en les seves activitats oficials es guiaven per interessos personals i institucionals, i no pas per la seva condició de maçons. Això queda demostrat de manera concloent amb les declaracions signades pels maçons arran dels decrets de 1822 i 1826. En ambdós casos, la recollida d'informació sobre funcionaris i militars maçons va ser purament formal (el govern no creia que fossin un perill per a l'estat). Molts d'ells van amagar la seva pertinença a lògies o a estructures maçòniques superiors, i no van patir conseqüències.

Fins i tot Nicolau I, que gairebé va perdre el tron per l'aixecament decembrista, tolerava amb calma maçons en càrrecs ministerials. Va permetre a A. N. Golitsin reunir els maçons a l'oficina especial del Departament de Correus i els va donar instruccions importants. No es van emprendre mesures repressives contra els rosacreu units a Moscou, tot i els informes policials existents. Cal suposar que els emperadors russos no creien en la possibilitat d'un complot maçònic mundial. Més aviat reconeixien les qualitats professionals dels maçons, "tancant els ulls" a les seves aficions espirituals.

El Manifest d'Octubre de 1905 va obrir les portes a l'activitat legal de partits i de participació parlamentària a Rússia. En el context de la Primera Guerra Mundial, es va estendre a la societat russa la idea que el país no podia guanyar mentre continués governant Nicolau II. L'oposició a la monarquia es va estendre a gairebé tots els sectors de la societat (especialment entre l'elit polititzada). Tanmateix, resultava molt difícil per als líders liberals de la Duma, generals, grans ducs i socialistes enderrocar o reemplaçar el monarca, unir-se i desenvolupar una línia comuna. El punt de trobada entre aquestes forces polítiques diverses es va trobar gràcies a la maçoneria.

Encara avui es debat si el *Gran Orient dels Pobles de Rússia* era realment una lògia maçònica regular. Aquesta organització no tenia ritualisme; els “germans” perseguïen objectius polítics i no mantenien documentació. La xarxa de lògies, que reunia grups de russos de diverses condicions socials, professionals i polítiques, va permetre coordinar les activitats de l’oposició.

Els maçons-líders de la Duma es guiaven pel programa polític dels partits als quals pertanyien, mentre que els militars es trobaven en una posició completament diferent. La situació crítica exigia que abandonessin la lluita política fins que s’assolís la pau. Tanmateix, els generals M. V. Alekseev, N. V. Ruzsky i A. S. Lukomsky van jugar un paper central en l’abdicació de l’emperador. Si aquestes persones van participar en el complot, el seu acte no té justificació. Sembla que la pertinença a les lògies maçòniques va jugar un paper clau en la lluita política del període del Govern Provisional. El sistema de “doble poder” es va mantenir artificialment al país fins que A. F. Kerenski esdevingué cap de govern. En un cert moment, aquest líder va deixar d’organitzar els “germans”, i aleshores es van unir contra ell els participants en el “complot de febrer”: M. V. Alekseev, A. M. Krymov i N. V. Nekrasov es van enfrontar a ell com un front comú. Van utilitzar L. Kornilov per fer fora el cap de govern impopular i netejar Petrograd dels elements socialistes. El fracàs d’aquest intent va determinar l’ascens al poder dels bolxevics.

La qüestió de la influència de les lògies maçòniques sobre la persona, la societat i la política ha estat debatuda sovint en la literatura. La influència de la maçoneria en cada individu que entrava a una lògia era molt selectiva. Per exemple, N. V. Suvórov o N. M. Karamzin, que s’hi van iniciar de joves, no van participar en cap activitat. La situació era diferent amb les persones que havien visitat lògies durant anys, canviant de sistema i obtenint graus alts. Entre els rosacreu S. I. Gamalei, N. I. Novikov, I. A. Pozdeev i R. S. Stepanov, aquesta esfera secreta de la seva vida va eclipsar-ne la resta. Aquests individus vivien una vida espiritual molt profunda, abandonant pràcticament tota cosa material. L’afirmació del metropolità Platon (Levxin) els descriu bé: “Preg a Déu totpoderós que hi hagi cristians com Novikov arreu del món.”

També hi ha altres casos. El sacerdot Job (Kurotsky), que va entrar a la lògia *L'Esfinx Moribunda*, va embogir i va profanar la seva església. Segons el testimoni de l'arquimandrita Foti (Spassky), el cap de les lògies del sistema "francès", A. A. Zherebtsov, es va suïcidar. El maó I. F. Wolf, segons les memòries de S. T. Aksakov, va embogir i es va deixar morir de fam. Alguns van ser reprimits per la seva passió per la maçoneria: N. I. Novikov i M. I. Bagryanitsky van passar quatre anys en una fortalesa; M. I. Nevzorov va passar el mateix temps en un manicomi; el seu amic V. Ya. Kolkolnikov va morir a la presó; A. Labzin va ser deportat; A. D. Dubovitsky va passar molts anys exiliat en un monestir (per organitzar una secta).

La influència de la maçoneria en la societat russa es pot veure "a simple vista". N. I. Novikov, A. F. Labzin, M. I. Nevzorov i altres editors i traductors maçònics menys coneguts van fer molt per promoure i difondre les idees maçòniques. A finals del segle XVIII i a principis del XIX i del XX, la maçoneria es va introduir activament a Rússia, i després es va estendre com una moda. A. S. Puixkin n'és un exemple viu. Just abans de la prohibició de la maçoneria, va ingressar a la lògia *Ovidi*, però encara no havia rebut el permís oficial per treballar-hi. És evident que la influència en l'obra del "sol de la poesia russa" no provenia tant de la seva breu pertinença a la lògia com del cercle social on els motius maçònics estaven de moda.

La literatura antimaçònica també va influir en la societat. Ja des de finals del segle XVIII, la tesi sobre una conspiració maçònica mundial es va començar a difondre a Rússia. En certa manera, aquesta propaganda també va cridar l'atenció sobre la maçoneria com a fenomen. Els maçons s'han distingit tradicionalment per la seva àmplia tolerància (al segle XVIII i inicis del XIX envers diferents branques del cristianisme). Algunes d'aquestes actituds van desembocar en sectes.

És fàcil adonar-se que quan les lògies angleses d'I. P. Elagin van arribar a Rússia, pràcticament no van influir la societat. Tot va canviar amb l'establiment dels ordes dels Templers i dels Rosacreu. Aquests van establir contactes vius amb centres estrangers, van intentar atraure funcionaris i fins i tot l'hereu al tron. A principis del segle XIX, els conspiradors revolucionaris van aprofitar el moviment maçònic, i el resultat va ser l'aixecament decembrista. En la tercera arribada de la maçoneria a Rússia, aquesta ja tenia una forta connotació política i, segons alguns investigadors, es convertí en la base del complot que va conduir al cop d'estat.

Per als profans, sovint el moviment maçònic es presenta com una unitat. En realitat, tant al segle XVIII com al XIX, i també avui dia, existeixen moltes branques que no es reconeixen entre elles. Segons les seves constitucions, les lògies regulars (tres graus) no haurien d'implicar-se en qüestions polítiques o religioses. A Rússia, fins a principis del segle XX, això es complia. Tanmateix, aquestes restriccions no s'aplicaven als membres d'organitzacions afins a la maçoneria —lògies irregulars i ordres—, que sí que participaven sovint en la lluita política.

Les activitats polítiques dels maçons regulars no estaven relacionades amb la seva pertinença a la maçoneria. Cadascun actuava segons els seus propis càlculs i raons en l'àmbit oficial. La persona que ingressava a una lògia ja tenia unes idees formades, i el treball maçònic l'ajudava a desenvolupar-se en la direcció desitjada ("La maçoneria fa que les bones persones siguin encara millors"). Qui no trobava sentit al treball maçònic, podia abandonar la lògia com una mala experiència i no tornar a pensar-hi mai més. En altres paraules, els maçons-funcionaris eren lliures en les seves activitats polítiques.

Les llegendes que afirmen que M. I. Kutúzov va deixar passar Napoleó per Rússia per simpatia maçònica, o que l'almirall P. S. Nakhimov (la seva condició de maçó no està confirmada) va perdre deliberadament la guerra de Crimea per ordre del "centre" maçònic, són una broma. En realitat, durant els combats, els maçons podien recollir i salvar el "germà" ferit de l'enemic (com en el cas de G. S. Batenkov), però això era un gest moral, no pas polític.